

Plikt til å varsle

Øystein Helmikstøl

journalist i Psykologtidsskriftet

Atle Austad får full støtte fra Psykologforeningens fagetiske råd etter å ha ytret at klienten Viggo Kristiansen er uskyldig drapdømt. Psykologen ønsker debatt om hvorvidt psykologer våger å varsle.

Psykolog Atle Austad får støtte på alle de fem punktene han ble klaget inn for til fagetisk råd i Psykologforeningen. Klager er Ada Sofie Austegard, mor til det ene offeret i Baneheia-saken.

– Jeg kan ikke skjønne at han kan fortsette i jobben, sa Ada Sofie Austegard da det i fjor ble kjent at Austad mener at Viggo Kristiansen er uskyldig. Saken fikk stor medieoppmerksomhet, og Austad fikk kritikk fra flere hold.

Fagetisk råd mottok klagen i august i fjor, og den ble behandlet i et møte i slutten av januar.

– Det er jo en belastning å bli uthengt som en faglig uetisk og udugelig psykolog på bakgrunn av at jeg faktisk forholder meg til opplysninger som åpenbart gir grunn til å anta at klienten min er feil dømt, sier Atle Austad til Psykologtidsskriftet etter at han har fått medhold fra Psykologforeningen.

Psykologtidsskriftet har fått tilgang til vedtaket i fagetisk råd. Konklusjon: Psykolog Atle Austad har ikke brutt noen fagetiske prinsipper.

«Behandler skal agere»

De tre første punktene i klagen gjelder om det er rett av Austad å bidra til at Viggo Kristiansens sak blir gjenopptatt. Bakgrunnen er at Austad ytret seg om Kristiansens uskyld i en e-post til klientens advokat. Fagetisk råd konkluderer med at denne handlemåten «er i tråd med hva man forventer».

Psykolog Nina Dalen er tidligere leder av fagetisk råd i Psykologforeningen. Hun uttalte seg kritisk til Austad i Psykologtidsskriftet i fjor høst, og sa at en psykolog ikke kan påberope seg ytringsfrihet og ytringsansvar gjennom å fremholde psykologfaglig kompetanse som grunnlag for å avgjøre et rettslig spørsmål om skyld.

Nåværende fagetisk råd ser det på en annen måte. Rådet viser i vedtaket til straffeprosessloven § 119 tredje ledd og skriver at i norsk rettspraksis bortfaller taushetsplikt når forklaringen er nødvendig for å «forebygge at noen uskyldig blir straffet». Rådet skriver også at det fra juridisk hold blir påpekt at «det forventes at en behandler skal agere for å fremme saken til en klient man mener er feil dømt».

Det er Atle Austad glad for å høre.

– Det er en utrolig lettelse at fagetisk råd er enig med meg i at helsepersonell både kan og skal varsle om slike forhold. Dette er en viktig beslutning som gjør det tydelig at psykologer faktisk har opplysningsplikt i slike saker, sier Austad.

Behandling og taushetsplikt

Det fjerde klagepunktet gjelder spørsmålet om det er etisk forsvarlig at Austad fortsetter som behandler for Viggo Kristiansen.

Nina Dalen, tidligere leder i fagetisk råd, uttalte seg kritisk også om dette i oktoberutgaven da hun sa at «en kan undre seg over hva slags terapi som her er gitt i løpet av de ti årene».

Fagetisk råd skriver i vedtaket at klager Austegard på dette punktet ikke er å anse som part. Likevel mener rådet at «det er psykologens oppgave å rette seg etter den utviklingen som skjer i et behandlingsforløp».

Det femte klagepunktet handler om taushetsplikt. Atle Austad har fortalt om Viggo Kristiansens sak til andre, og hans e-post til klientens advokat ble offentlig kjent. Her skriver fagetisk råd at dette først og fremst er en sak mellom innklagede og hans klient. Likevel konkluderer rådet med at det ikke er kommet fram opplysninger som tilsier at taushetsplikten er brutt.

Rådets vedtak er betryggende, mener Atle Austad.

– I denne drapssaken som vekker så mye smerte og sterke vonde følelser, er det betryggende å se at fagetisk råd forholder seg til de forhold som skal berøres i en slik fagetisk vurdering, nemlig om helsepersonellet overfor sin klient har forholdt seg korrekt og forsvarlig ut fra lovverk og etikk. Det er åpenbart lett for de fleste andre med makt og posisjon her i landet å glemme dette.

Austad er kritisk til dem som bidrar til fortielse av alvorlige forhold som berører klienten.

Psykologtidsskriftet skrev om tilsynssaken mot psykolog Atle Austad i oktober i fjor.

- Klagers følelser overfor min klient kan ikke være avgjørende, mener Austad, som ønsker at psykologers rolle i saker om justismord skal bli bedre belyst.
- Store deler av samfunnet orker ikke å forholde seg til at det begås justismord i Norge, sier han.

Varsling

Atle Austad undrer på om andre psykologer også har hatt et ønske om å varsle, men ikke har gjort det. Han spør seg om dette er et tema som psykologer flest ikke våger eller ønsker å forholde seg til.

– Kanskje det er lettere og tryggere å unngå tematikken? spør Austad, som etterlyser en diskusjon blant psykologer om varsling og ytringsplikt.

Austad har én gang tidligere ytret seg om skyldspørsmålet i en klients sak.

Åge Vidar Fjell ble i 1990 dømt til 7 års fengsel og 10 års sikring for «å skjule en annen forbrytelse eller unndra seg straffen for en sådan; å ha forvoldt en annens død».

Austad hadde samtaler med Fjell i 2000.

– Åge Fjell sa at han hadde fortalt og vist det han kunne dokumentere om sin uskyld til flere helsepersonell, som ikke forholdt seg til det.

Ifølge Austad vokste det fram et hat mot psykologer og psykiatere hos Fjell. Austad varslet, blant annet til sin arbeidsgiver, etter noen få samtaletimer med Fjell og etter å ha lest dom og dokumenter.

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker bestemte i 2008 at saken skulle tas opp igjen. Riksadvokaten innstilte på frifinnelse, og Fjell fikk medhold i at han aldri skulle vært dømt. Saken er i ettertid karakterisert som et justismord.

Atle Austads rolle i Åge Fjell-saken har Psykologtidsskriftet fått bekreftet av flere kilder, blant annet professor Roald Bjørklund på Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo, han kom inn som sakkyndig i saken.

– Det var åpenbart at dommen mot Åge Fjell var feil. Når det gjelder Austads faglige integritet som psykolog, var det etter mitt skjønn helt korrekt å varsle om saken i sin tid, sier Bjørklund til Psykologtidsskriftet i dag.

«Plikt til å melde fra»

Advokat Jon Wessel-Aas var en av ekspertene som uttalte seg til fordel for Atle Austad i Psykologtidsskriftet i fjor høst. Han skriver i en e-post til Psykologtidsskriftet at det er viktig at fagetisk råd er så tydelig på at en behandlende psykolog kan ha både rett og plikt til å melde fra, dersom han gjennom behandlingen av en domfelt får kunnskap om eller innsikt i forhold som reiser tvil om skyldspørsmålet.

– Dette gjelder uanfektet av at straffedommen er rettskraftig, skriver Wessel-Aas i en e-post til Psykologtidsskriftet. Han mener det ikke bør være fagetisk råd som tar stilling til om vedkommende psykolog kan eller bør fortsette som behandlende psykolog av den domfelte.

– Det er, som fagetisk råd påpeker, et spørsmål som avhenger av det mandatet som er gitt for behandlingen, og som avgjøres av den som har gitt mandatet, mener Wessel-Aas.

Ada Sofie Austegard ønsker ikke å kommentere vedtaket i fagetisk råd. Det gjør heller ikke tidligere leder i fagetisk råd, Nina Dalen.

Dette er saken:

- I 2002 ble Viggo Kristiansen dømt til 21 års forvaring og Jan Helge Andersen til 19 års fengsel for voldtekt og drap i Baneheia i Kristiansand.
- I fjor høst ble det kjent at psykolog Atle Austad mener at klienten Viggo Kristiansen er uskyldig dømt.
- Atle Austad ble klaget inn for fagetisk råd i Psykologforeningen og til fylkeslegen i Oslo og Akershus.
- Tilsynssaken hos fylkeslegen er planlagt ferdigbehandlet i slutten av april.
- Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker forkastet i fjor den femte begjæringen om gjenåpning av Baneheia-saken.

- Kommissjonen for gjenopptakelse av straffesaker har gjenåpnet 204 av 1765 mottatte saker i de siste ti årene. Av sakene som er gjenåpnet, har 119 saker ført til frifinnelse i rettssystemet (65 av disse sakene gjelder utilregnelighet).